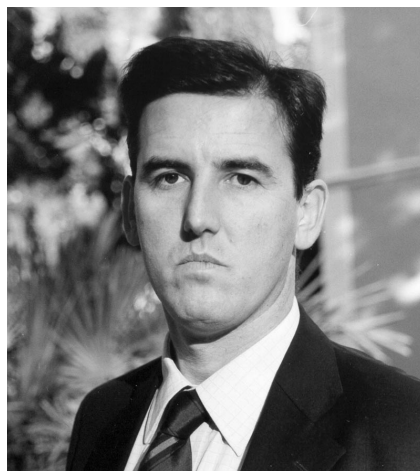

Mr oec Aleksandar Radulović *

BANKARSKO TRŽIŠTE CRNE GORE U 2005. GODINI - KONSOLIDACIJA, PRIVATIZACIJA, KONCENTRACIJA

Finansijski sistem Crne Gore čine: banke, osiguravajuća društva, berze i berzanski posrednici, investicioni fondovi i lizing kompanije. Sistem je izarazito bankocentričan sa dominacijom bankarskih institucija.

U 2005. godini povećano je učešće stranih vlasnika u crnogorskom bankarskom sistemu: Societe Generale banka i Hypo Aple Adria kao i italijanske porodice Gorgoni i Montinari. U 2006. godini mađarska OTP banka potpisala je ugovor o otkupu 100% akcija Crnogorske komercijalne banke.

* Generalni sekretar Asocijacije brokera Crne Gore

Osnovne karakteristike bankarskog sistema Crne Gore u 2005. godini mogu se svesti na sljedeće konstatacije:

- konsolidacija sektora,
- nastavak privatizacije uključujući dolazak novih inostranih banaka već zastupljenih u regionu te
- bankarska koncentracija;

Finansijski sistem u Crnoj Gori sačinjavaju banke, osiguravajuća društva, berze i berzanski posrednici, investicioni fondovi i lizing kompanije. Sistem je izrazito bankocentričan sa dominacijom bankarskih institucija. Relativni odnos bilansne sume banaka i GDP se povećava iz godine u godinu i na kraju 2005. godine je iznosio za tranzicijske prilike i dalje skromnih 42,39%. No i to je rast u odnosu na 2002. kada je iznosio 26,12% i posebno u odnosu na 2004. kada je iznosio 28,93%.

Prethodna godina u bankarskoj djelatnosti Crne Gore obilježena je nastavkom rasta bilansne aktive banaka, rastom kreditiranja, simboličnim promjenama ročne strukture, malim smanjivanjem kamatnih stopa banaka, novim bankarskim proizvodima te ukрупnjivanjem banaka i dolaskom novih bankarskih igrača na lokalno tržište.

Početkom 2005. godine počeo je sa radom i Fond za zaštitu depozita i do kraja prethodne godine Fond je imao 8 banaka članica. Na kraju 2005. godine od ukupnih depozita u bankama u Crnoj Gori 72% je predstavljalo kategoriju zaštićenih depozita. Shodno zakonskim odrednicama, visina zaštićenog depozita koji Fond isplaćuje u slučaju stečaja banke iznosi do 5.000 € po jednom deponentu.

Bilansna suma banaka u 2005. godini povećana je u odnosu na prethodnu godinu sa 444 na 695 miliona €. Povećanje je rezultat rasta prihoda od turizma i visokog inostranog prihoda od privatizacije (prodaja državnih akcija "Telekom", Kombinat aluminiјuma, Podgoričkoј banci) a djelimično i rasta depozita stanovništva. Rast kreditne aktivnosti rezultat je povećanih depozita banaka u 2005. godini u odnosu na prethodnu ali i uzetih pozajmica iz inostranstva. Ipak ročna struktura, iako poboljšana, još uvijek se ne može smatrati zadovoljavajućom jer je većina depozita kratkoročna ili oročena do godinu dana dok su depoziti oročeni na npr. 3 godine gotovo

zanemarivi. Slično je i na strani aktive banaka krediti se pomjeraju sa kratkoročnih ka srednjeročnim (potrošačkim) i dugoročnim kreditima.

Gotovo sve banke su, nakon prenosa platnog prometa kod njih, uspjele obezbijediti usluge elektronskog bankarstva, što nažalost još nije dovelo do značajnijeg smanjivanja ranijih tarifa. Raste broj bankomata i POS terminala kao i korisnika platnih i kreditnih kartica a dopušteno prekoračenje po tekućem računu kao da je omiljeni način plasiranja novca.

Aktivne kamatne stope, minimalno smanjene u odnosu na prethodnu godinu, i dalje su veoma visoke. Prosječna ponderisana efektivna aktivna kamatna stopa banaka na kraju 2005. godine za pravna lica iznosila je 11,67% dok je za fizička lica bila još veća 14,30%.

Apsolutni hit početkom ove godine su stambenikrediti, djelimično podstaknuti akcijom Vlade Crne Gore o predreferendumsom subvencionisanju kamatnih stopa za 1.000 stambenih kredita banaka, ali i novina koju je u ponudi donijela Societte Generale, Hypo Alpe Adria Banka te Crnogorska komercijalna banka otvaranjem inostrane kreditne linije uz već raniju ponudu Montenegrobanke (vlasnik grupacija NLB).

Makroekonomski ambijent

Poboljšavanju klime u bankarskom sektoru doprinijela je i opšta makroekonomska slika, realni rast GDP, smanjivanje inflacije te rast turističkih prihoda ostvaren u 2005. godini. Krajem 2004. godine Crna Gora je dobila i prvi kreditni rejting od strane agencije Standard&Poor i to BB stable za srednji rok te BB- od iste agencije za kratkoročni profil, dobiven je u decembru 2004. godine. Krajem 2005. godine ista Agencija je poboljšala kreditni rejting za jedan stepenik sa BB na BB+. U tabeli 1 data je makroekonomska slika Crne Gore u periodu 2003-2005.

Za sklapanje cjeline pogleda na makroekonomsku sliku u Crnoj Gori problem predstavlja i visoka količina gotovog novca u opticaju (procjena Centralne banke Crne Gore – 250 miliona €) koja može stimulisati sivu ekonomiju. Promet između Srbije i Crne Gore te

Kosova se dijelom odvija i u cash transakcijama, ljeti su značajni i turistički prihodi što djelimično zamagljuje rezultate. Značajan dio novca u Crnu Goru ulazi neevidentiran (devizne doznake od emigracije) koji takođe utiče na kupovnu moć stanovništva a indirektno podstiče i sivu ekonomiju. Procjena sive ekonomije nije egzaktna pa je treba uzeti sa rezervom iako je činjenica da se ona smanjuje, posebno nakon uvođenja poreza na dodatu vrijednost (PDV od 2003. godine). Ipak u sektoru usluga (posebno turističkih, transportnih i građevinarstvu) je još uvijek prisutna.

Ostvarena, iako krhka, makroekonomska stabilnost osnova je za projekcije u narednom periodu. U nedostatku drugih institucija, Vladine procjene date su u tabeli 2.

Makroekonomske procjene za period 2006-2007. bazirane su na podacima Vlade RCG i služe joj kao ciljne veličine.

Bankarski sektor

Dominantno učešće u strukturi finansijskog sistema imaju bankarske organizacije. Bankarski sistem bilježi trend rasta, tržišne konsolidacije

Tabela 1: Makroekonomska slika Crne Gore

Opis/Godina	2003	2004	2005
GDP tek. cijene u mil €	1.433,0	1.535,0	1.642,0
GDP per capita u €	2.317,9	2.473,0	2.638,0
Realni rast GDP %	2,3	3,7	4,1
Stanovništvo	618.233	620.706	623.200
Ind. proizv. % rasta	2,4	13,8	-1,9
Inflacija CPI %	6,7	4,3	1,8
Stopa nezaposlenosti	25,82	22,6	21,6
Spoljni javni dug (mil. €)	438,8	502,72 ¹	513,43 ²
Spoljni javni dug u % od BDP	32,0	34,0	31,3
Neto SDI mil. €	38.72	50.00	382.50
Siva ekonomija % (proc.)	20%	15%	15%

Izvor: Republički zavod za statistiku, Sekretarijat za razvoj RCG, Centralna banka Crne Gore, Ministarstvo finansija CG, 2006.

Tabela 2: Osnovne makroekonomske projekcije za period 2006-2007.

Opis/Godina	2006	2007
GDP tekuće cijene u mil.	1.759,0	1.873,3
Broj stanovnika	625,8	628,1
GDP per capita tek. cijene u €	2.811	2.982
Stopa realnog rasta GDP	4,5%	4,5%
Javna potrošnja % od GDP	43%	40%
Stopa inflacije CPI	2,9%	2,5%
Stopa nezaposlenosti	20,6%	19,3%
Strane dir. investicije u mil.€	180,0	200,0
Str. dir. invest. per capita u €	187,7	318,4

Izvor: Vlada Republike Crne Gore, 2006.

¹ Spoljni dug obuhvata samo stanje državnog duga, bez dugova korporacija i banaka iz Crne Gore; Crna Gora ima reprogramirane dugove prema Pariskom klubu, nema dugova prema Londonskom klubu i ima dugove prema World bank, te nove kredite prema EBRD, EIB, EUROFIMA i dr.

² Domaći javni dug na kraju 2005. godine iznosio je 187 miliona € odnosno 11% GDP. Gotovo 2/3 domaćeg javnog duga predstavlja tzv. Stara devizna štednja

i rehabilitacije povjerenja. Ipak, mjereno učešćem bilansne aktive banaka i procijenjenog GDP (ispod 43%) bankarski sistem je i dalje nerazvijen (u poređenju sa okruženjem).

Tržišna konkurentnost dovela je do značajnih promjena u bilansnoj strukturi i poziciji pojedinih banaka u prethodnih nekoliko godina. Bankama u inostranom vlasništvu bilansna aktiva je rasla zahvaljujući kreditima od svojih akcionara dok je kod domaćih banaka došlo do preraspodjele tržišta te rasta na osnovu štednje stanovništva i depozita.

Bankarski sektor je likvidan i solventan (sve banke zadovoljavaju zakonski minimum koeficijenta solventnosti od 8%). Depoziti su fluktuirali tokom posljednje 2 godine, a oročeni depoziti bilježe konstantan rast. Iznos odobrenih kredita konstantno je rastao tokom poslednjih godina.

Prikaz pojedinačne bilansne sume banaka u periodu 2003-2005. dat je u tabeli 3.

Kao što se može vidjeti iz tabele 3. na osnovu promjena u tržišnom učešću pojedinih banaka, međubankarska konkurencija ipak djeluje. Naime, tržišnom lideru iz 2002. godine Hipotekarnoj banci tržišni udio je značajno pao dok je nekim bankama porastao.

Preraspodjela tržišnog dijela rezultat je širenja retail bankarstva, koje ranije gotovo da nije postojalo, sa jedne strane, uvozom kapitala kod inostranih banaka sa druge strane, te problemima u rukovođenju koje je 2004. godine imala nekada najveća banka te gubitkom njenog tržišnog udjela kao logične posljedice lošeg menadžmenta i zakasnjеле reakcije kontrole Centralne banke Crne Gore prema toj banci.

Ukupan kapital banaka u Crnoj Gori povećan je sa 90,76 miliona € koliko je iznosio krajem 2004. godine na 106,4 miliona € koliko je iznosio krajem 2005. godine. U 2005. godini povećavano je učešće stranih vlasnika u crnogorskom bankarskom sektoru dok je država prodavala svoj vlasnički udio. Na tender za prodaju većinskog kapitala u najvećoj preostaloj državnoj banci (Podgorička banka) početkom oktobra 2005. godine za kupca paketa od 64,4% akcija Podgoričke banke odabran je jedini ponuđač, francuska banka Societte Generale. Na samom kraju 2005. godine 51% kapitala Hipotekarne banke od domaćih vlasnika kupile su italijanske porodice Gorgoni i Montinari koje su vlasnici i Podravske banke u Hrvatskoj. Prikaz vlasničke strukture banaka dat je u tabeli 4.

Tabela 3: Bilansna suma banaka (u 000 €) i tržišno učešće

Banka	2003	%	2004.	%	2005.	%
Crnog. Komercijalna banka	93.432	26,71	136.863	30,80	296.469	42,61
Hipotekarna banka	60.232	17,22	31.827	7,16	18.571	2,66
Podgorička banka	53.263	15,23	59.015	13,28	86.105	12,37
Montenegrobanka	36.045	10,31	68.889	15,50	79.698	11,45
Euromarket banka	29.015	8,30	43.158	9,71	49.360	7,09
Atlas Mont banka	26.410	7,55	35.531	8,00	50.060	7,19
Opportunity banka	17.078	4,88	25.797	5,81	52.299	7,51
Nikšićka banka	13.681	3,91	13.753	3,09	22.449	3,22
Komercijalna banka	11.363	3,25	17.985	4,05	27.673	3,97
Pljevaljska banka	9.242	2,64	11.555	2,60	13.073	1,87
Ukupno	349.761	100	444.373	100	695.757	100

Izvor: Centralna banka Crne Gore, 2006.

Tabela 4: Prikaz vlasničke strukture kapitala banaka u Crnoj Gori (u 000 €)

Godina	Državno učešće		Učešće domaćih privatnih lica		Učešće stranih lica		Ukupno
	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	
2003	14.869	23	29.143	44	21.771	33	65.783
2004	23.376	26	32.994	36	34.396	38	90.766
2005	14.053	13	20.152	19	72.259	68	106.464

Izvor: Centralna banka Crne Gore, 2006

Privatizacija te dolazak novih inostranih partnera je nastavljena u bankarskom sektoru i u toku 2006. godine. Početkom septembra 2006. godine mađarska OTP banka potpisala je ugovor za otkup svih (100%) akcija najveće banke u Crnoj Gori Crnogorske komercijalne banke. Ovaj ugovor će biti realizovan do kraja 2006. godine a karakteristična je i po tome što je to prva velika kupovina jer će OTP banka dotadašnjim akcionarima Crnogorske komercijalne banke platiti gotovo petostruku nominalnu vrijednost akcija. Ranije kupovine akcija banaka u Crnoj Gori, za razliku od regiona, uglavnom su bile po nominalnoj vrijednosti ili u nekim slučajevima čak i manje. Ova prodaja akcija Crnogorske komercijalne banke pokazala je i da se sasvim različito ponašaju prodavci stranci (najveći akcionari CKB su njemački KfW, holandski FMO i mađarski MATAV posredstvom Telekom-a CG) od domaćih prodavaca posebno kada su u pitanju privatizacije vlasti koje prodaju raniji državni kapital u bankama.

Sredinom godine kontrolni paket akcija ranije državne Pljevaljske banke kupila je lokalna privatna AtlasMont banka a početkom aprila je počela sa radom i Hypo Alpe Adria

banka u 100% vlasništvu istoimene Hypo Grupe iz Klagenfurta (Austrija). Jedina banka u kojoj država odnosno paradržavna preduzeća imaju zajedno većinsko vlasništvo je Nikšićka banka a država je na javnoj aukciji 01.08. ponudila svoj paket od 31% vlasništva u ovoj banci.

Konkurencija u bankarskom sektoru, posebno u domenu prikupljanja depozita i odobravanja kredita se pojačava a već se mogu vidjeti i prvi obrisi koncentracije. Stepen koncentracije banaka će se nastaviti i statusnim promjenama u bankarskom sektoru. Naime, u prvoj polovini 2005. godine NLB je kupila 80% vlasništva u Euromarket banci od prethodnih inostranih vlasnika i pripojila je Montenegrobanci, dok je sredinom juna mjeseca 2006. većinski paket akcija Pljevaljske banke od države kupila domaća privatna Atlas Mont banka. Prikaz koncentracije u bankarskom sektoru dat je u tabeli 5.

Sistem i dalje obilježava loša deponentaska struktura, slaba ročnost te visoke kamatne stope. Iako su trendovi pozitivni kamatni spread je visok. Prikaz depozita, kredita i kamatnih stopa banaka u periodu 2004. do kraja 2005. godine dat je u tabeli 6.

U bankarskom sektoru 2005. godine došlo je

Tabela 6: Prikaz novčane mase, ukupnih depozita, kredita (u mil. €) i prosječnih kamatnih stopa banaka u CG 2003-2005.

Opis/Godina	2003	2004	2005
M1	386	430,6	597,1
Ukupni depoziti	211	273,2	487,9
Depoziti stanovništva	45	79,3	175,7
Depoziti privrede	81	85,5	142,2
Ukupni krediti	200	281,5	377,3
Kreditni stanovništvu	49	74,4	105,1
Kreditni privredi	114	175,6	230,6
Godišnja aktivna kamatna stopa (prosjeak)	14,07%	13,50%	12,57%
Godišnja pasivna kamatna stopa (prosjeak)	1,84%	3,39%	

Izvor: Centralna banka Crne Gore, 2006.

Tabela 5: Stepen koncentracije u bankarskom sektoru u % 2004-2005.

Opis/Godina	Aktiva		Kreditni		Depoziti		Kapital	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005
1 banka	31	43	27	43	38	50	17	21
3 banke	60	66	58	67	64	69	46	51
5 banaka	77	81	76	83	82	85	69	69

Izvor: Centralna banka Crne Gore, 2006

do visokog rasta depozita banaka od čak 73% u odnosu na kraj 2004. godine i zabilježen je kod svih banaka. Zaštićeni depoziti na kraju 2005. godine iznosili su 340,9 miliona € od čega se 49% odnosi na depozite fizičkih lica dok se 51% odnosi na depozite pravnih lica. Pored zaštićenih depozita rast u 2005. imali su i tzv. Isključeni depoziti tj. depoziti koji po definiciji ne spadaju u kategoriju depozita koje treba osiguravati. Rast ovih depozita bio je i veći nego rast tzv. Zaštićenih depozita. Rast isključenih depozita u 2005. u odnosu na 2004. godinu iznosio je 82% (veći nego rast ukupnih depozita) što je rezultat:

- rasta depozita pravnih lica koja se bave osiguranjem,
- rasta depozita Budžeta RCG i lokalnih samouprava,
- rasta depozita banaka te
- rasta depozita vanbudžetskih fondova;

Rast depozita kod pravnih lica čiji se depoziti ne osiguravaju u prvom redu je rezultat bolje

poreske naplate i privatizacije (Budžet RCG i lokalne samouprave) te privatizacionih prihoda ostvarenih prodajama akcija iz svojih portfolija (državni vanbudžetski fondovi - Fond penzijskog i invalidskog osiguranja, Fond za razvoj i zavod za zapošljavanje).

No ipak, porast depozita i kredita banaka nije praćen adekvatnom promjenom kvalitativne strukture. I dalje u strukturi depozita i kredita prevladavaju kratkoročna sredstva a tek od kraja 2005. godine gotovo neznatno je veći obim dugoročnih nego kratkoročnih kredita³. Prikaz ročne strukture depozita banaka dat je u tabeli 7.

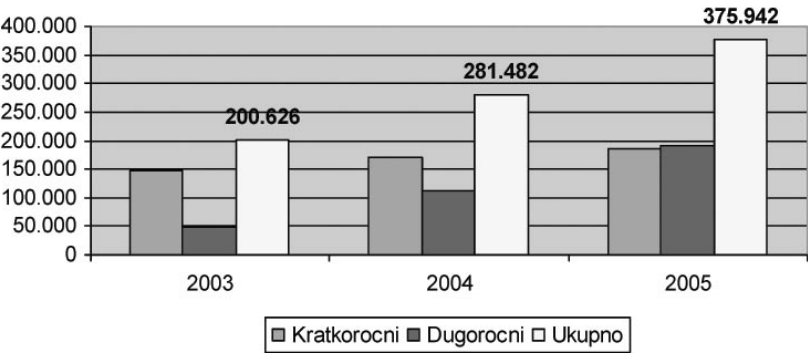
Na tržištu postoji konstantna nezadovoljena tražnja za kreditima, što se može vidjeti i iz dolje prikazanih podataka. Činjenica je da je 34% svih odobrenih kredita usmjereno u trgovinu a 27,5% kredita odobreno stanovništvu (na kraju 2005. godine) govori da banke kreditiraju uglavnom potrošnju te da kratkoročnim kreditima privredi održavaju likvidnost na tržištu. No,

Tabela 7: Struktura depozita banaka (u 000 €)

Vrsta depozita	31.12.03.	%	31.12.04.	%	31.12.05	%
Po viđenju	117.630	56	151.503	55	260.732	53
Oročeni depoziti						
- Do tri mjeseca	34.408	16	31.154	11	43.747	9
- Do jedne godine	54.590	26	79.748	29	136.870	28
- Do tri godine	4.376	2	8.058	3	43.559	9
- Preko tri godine	0	0	2.732	1	3.011	1
Ukupno	211.0040		273.195		487.919	

Izvor: Centralna banka Crne Gore, 2006

Slika 1: Prikaz kreditne aktivnosti banaka po ročnosti (u 000 €)

Izvor: Centralna banka Crne Gore, 2006

³ Kratkoročni krediti rok dospijanja manji od godinu dana, dugoročni krediti rok dospijanja iznad godinu dana

sektor stanovništva je neto davalac kredita dok je sektor trgovine neto primalac kredita u ukupnoj strukturi. Prikaz kreditne aktivnosti banaka po ročnosti dat je na slici 1.

Banke u Crnoj Gori uspješno održavaju likvidnost i drže se pravila o ročnoj strukturi depozita i odobravanju kredita iz adekvatnih izvora. Sa rastom depozita pružila im se prilika i za prerađivanjem depozita tj. kreiranje dugoročnih kredita iz kratkoročnih depozita. Tabela 8. daje prikaz ročne strukture depozita i kredita te stepena pokrivenosti kredita depozitima u 2004-2005 (u 000 €).

Zaduživanje banka u inostranstvu na kraju 2004. godine iznosilo je 52,7 miliona EUR-a što se održavalo sa neznatnim oscilacijama i u toku 2005. godine (52 do 57 miliona €). Ipak na kraju godine je povećano za dodatnih 12,2 miliona € a koristile su ga pretežno banke u inostranom vlasništvu kod svojih osnivača-vlasnika. Dugoročno zaduženje iznosilo je 94% dok je 6% imalo kratkoročne osnove. Lider u uvozu novčanih sredstava je Montenegrobanka (većinski vlasnik Koroška banka - grupacija NLB). Ostale banke koristile su kredite KfW, IFC, EBRD. Kredite iz inostranstva banke su koristile sa fiksnim kamatama 3 odnosno 4,% na godišnjem nivou ili promjenljivim (LIBOR/EURIBOR + marža 2 do 3%). Upravo

inostrane banke prednjače u uvozu dugoročnih sredstava (te odobravanju dugoročnih kredita) pa na tom planu i treba očekivati rast konkurencije u narednom periodu, posebno što je 2005. i početak ove godine obilježen ulaskom regionalnih bankarskih igrača (Societe Generale, OTP bank, Hypo Alpe Adria, Erste) na crnogorsko finansijsko tržište.

Poslovanje banaka

Banke su uglavnom poslovale profitabilno do 2004. godine kada je sliku narušila Hipotekarna banka koja je ranije bila tržišni lider. Ako bi se izuzeli negativni rezultati koje je u 2004. godini imala Hipotekarna banka na nivou bankarskog sistema RoE – 1,87%. Prethodnu godinu (2005.) bankarski sistem u Crnoj Gori završio je sa nešto više od 4 miliona € čiste dobiti što je “oporavak” u odnosu na 2004. godinu kada je na nivou cjelog sistema rezultat bio negativan 1,1 milion €. No, negativnom rezultatu iz 2004. godine najviše je doprinijela Hipotekarna banka sa gubitkom od 7,3 miliona € koja je i 2005. godine poslovala negativno mada ne toliko kao 2004. godine, pa je taj minus na nivou cijelog sektora “ispeglan”. Agregatni bilans uspjeha bankarskog sektora dat je u tabeli 9.

Tabela 8: Prikaz odnosa kredita i depozita u 2004-2005 u 000 €

	2004	2005
Kratkoročni krediti	162.932	216.912
Kratkoročni depoziti	260.766	430.155
Pokrivenost u %	160	198
Dugoročni krediti	118.550	159.030
Dugoročni depoziti	12.428	57.764
Pokrivenost u %	10	36

Izvor: Centralna banka Crne Gore, 2006

Tabela 9: Agregatni bilans uspjeha bankarskog sektora 2003-2005 (u 000 €)

	2003	2004	2005
Neto prihodi od kamata	19.495	23.504	27.749
Neto prihodi od naknada	15.258	19.834	20.965
Ostali operativni prihodi	2.413	3.818	8.656
Vanredni prihodi	1.396	9	15
Neto dobit/gubitak	5.336	-1.116	4.184

Izvor: Centralna banka Crne Gore, 2006

Podaci o agregatnom bilansu uspjeha bankarskog sektora u Crnoj Gori da su neto prihodi od kamata veći nego prihodi od naknada te da banke posluju profitabilno. Prikaz koeficijenata profitabilnosti i efikasnosti poslovanja banaka dat je u tabeli 10.

Klasifikacija aktive banaka pokazuje da je bankarski sistem naizgled zdrav te da se banke pridržavaju bankarskih principa poslovanja. Pod uticajem konkurencije a djelimično i zbog lošeg poslovanja jedne banke, vidi se da u prethodnom periodu dolazi do pogoršanja kvaliteta rizikom ponderisane aktive jer se banke upuštaju u rizičnije plasmane. Pregled klasifikacije aktive banaka dat je u tabeli 11.

Iz podataka navedenih u prethodnoj tabeli može se zaključiti da se smanjuje udio nekvalitetne aktive u ukupnoj aktivni teda banke i dalje uglavnom imaju aktivu zadovoljavajućeg kvaliteta.

Upravljanje rizicima

Crnogorske banke su znatno poboljšale i upravljanje rizicima. Neki rizici karakteristični za savremeno bankarstvo gotovo da ne postoje

(devizni rizik) jer je € domaća valuta i veoma mali dio aktive banaka je u drugim valutama.

U dijelu menadžmenta banke u Crnoj Gori popravljaju kadrovsku strukturu i uglavnom angažuju mlađe i stručnije kadrove. Pored inostranog rukovodećeg kadra, kojeg uglavnom angažuju vlasnici inostranih banaka, kadrovska struktura u bankama se značajnije podmlađuje što je i razumljivo ako se ima u vidu višegodišnja stagnacija u ovom sektoru posebno u dijelu “osvajanja” novih proizvoda i usluga.

U dijelu operativnih rizika, poboljšavani su informacioni sistemi u bankama a posebna pažnja posvećivana je internoj i eksternoj reviziji. Ovi poslovi su i po zakonu definisani pa im se posvećuje i dužna pažnja. Naime, banka mora imati internog revizora, koji je odgovoran isključivo upravnim odborima banke a ne i izvršnom menadžmentu dok je eksterna revizija godišnja obaveza. Centralna banka Crne Gore, kao supervizor bankarskog sistema, uočila je i manje nepravilnosti u radu eksterne revizije u nekim bankama i na to upozorila menadžment.⁴

Tabela 10: Koeficijenti profitabilnosti i efikasnosti banaka u Crnoj Gori 2003-2005.

Koeficijenti	2003.	2004	2005
Povraćaj na prosječnu aktivu (RoA	1,60%	-0,29%	0,81%
Povraćaj na prosječni kapital (RoE	6,50%	-1,24%	4,16%
Neto kamatni prihod/prosječna aktiva	5,83%	6,11%	5,39%
Neto operativni prihod/prosječna aktiva	5,29%	6,15%	5,75%
Troškovi za operativne gubitke/prosječna aktiva	1,87%	-3,75%	2,34%
Operativni troškovi/prosječna aktiva	7,63%	-8,51%	7,78%

Izvor: Centralna banka Crne Gore, 2006

Tabela 11: Klasifikacija aktive banaka u %

	2003	2004	2005
Dobra aktiva (A)	78,02	64,9	67,5
Sa posebnom napomenom (B)	14,56	27,0	27,3
Substandardna (C)	4,64	4,2	3,0
Sumnjiva (D)	2,72	2,7	2,0
Gubitak (E)	0,06	1,0	0,2

Izvor: Centralna banka Crne Gore, 2006. sopstveni obračuni

⁴ Prema Godišnjem izvještaju o radu Centralne banke Crne Gore za 2005. str. 40

Zaključne napomene

Osnovne zamjerke u institucionalnom ambijentu poslovanja bankarskog sektora u Crnoj Gori mogu se svesti na sljedeće:

- centralni registar kredita i dalje ne postoji, pa se banke u upravljanju kreditnim i ostalim rizicima uglavnom oslanjaju na sopstvene baze podataka i iskustva,
- neophodnost povećanja nivoa kvaliteta kontrole u bankarskom sektoru od strane Centralne banke kako bi se preduprijedile ranije evidentne zakasnele reakcije u identifikaciji problema u pojedinim bankama,
- neophodnost korišćenja regulatornog instrumentarijuma i tržišnog uticaja na smanjivanje aktivnih kamatnih stopa banaka

Pored institucionalne dogradnje bankarskog sistema te formiranja novih institucija (Centralni registar kredita) neophodno je ukazati i na sljedeće nedostatke:

- iako je makroekonomski ambijent u Crnoj Gori poboljšan (niža stopa inflacije, country rejting i sl.) to još uvijek nije dovoljno uticalo na smanjivanje aktivnih kamatnih stopa banaka,

- monopol na depozitno-kreditnim poslovima te visoka kreditna tražnja i dalje su uzrok visokih prihoda koje banke ostvaruju i na taj način veoma profitabilno posluju,
- očigledan je nedostatak karike između događanja u realnom sektoru ekonomije i potencijala u bankarskom sektoru,
- banke uglavnom finansiraju potrošnju i kratkoročnim pozajmicama održavaju likvidnost države te realnog sektora u ekonomiji kojem nedostaju dugoročna kreditna sredstva iz bankarskog sistema;

S obzirom na strukturu finansijskog sistema u Crnoj Gori i dominaciju bankarske industrije u njemu treba očekivati da će banke (posebno veće sa jakim strateškim partnerima) blagovremeno identifikovati dobre projekte korporativnog sektora te učestvovati u njihovom finansiranju. Pored toga treba se nadati da će se lokalne banke okretati i finansiranju razvojnih projekata koji po definiciji zahtijevaju dugoročna finansijska sredstva. Očekivana povećana konkurencija će navesti bankare da razmišljaju i strateški a ne samo kratkoročno komercijalno kao što je to situacija sada.

Literatura:

1. LeRoy Miller R., VanHoose D. (1997): "Modern Money and Banking" - McGraw-Hill
2. Lloyd B.T. (1997): "Money, Banking and Financial Markets" - McGraw-Hill
3. Mishkin F., Eakins S. (2003): "Financial Markets and Institutions" - Addison Wesley
4. Rose S. P., Hudgins C. S. (2005): "Bank Management & Financial Services" – McGraw Hill, 2005.

Izvori:

1. Centralna banka Crne Gore (2006), Izvještaj o radu za 2005. godinu
2. Centralna banka Crne Gore (2006), Izvještaj glavnog ekonomiste za jun 2006.
3. Fond za zaštitu depozita (2006), Izvještaj o radu za 2005. godinu

Rezime

Glavne karakteristike bankarskog tržišta u Crnoj Gori proteklih godina mogu se izraziti kao rast bilanasa banaka, privatizacija bankarskog sektora, učešće novih poznatih regionalnih banaka u procesu privatizacije i jačanje koncentracije tržišta.

Nivo finansijskog posredovanja prema GDP bio je u porastu (43%) ali ukazuje na znatan potencijal, pri čemu visoka likvidnost bankarskog tržišta obećava dinamičan rast kredita u narednim godinama.

Ročna struktura bankarskih depozita nije se kvalitativno popravila, tako da su u aktivi banaka dominantni kratkoročni krediti u poređenju sa srednjeročnim kreditima.

Aktivne kamatne stope banaka su još uvek relativno visoke, naročito u poređenju sa finansijskim okruženjem i zemljama eurolenda.

Proces privatizacije i strane banke sa novim proizvodima mogu da ubrzaju dalju konkurenciju banaka i merđžere.

Abstract

Main characteristics of banking market in Montenegro in previous years are sublimated as rise of banks balance sheets, privatisation of banking sectors, new renown regional banks participation in the privatisation process and rising of market concentration.

The level of financial intermediation compared to GDP raised (43%) indicating as significant potential, while the banking market high liquidity promises a dynamic credit growth for the coming years.

Maturity-structure of banks' deposits has not been qualitatively improved, so in the assets of banks' balance sheets the dominant are short term over medium term loans. Lending interest rates of banks are still relatively high, especially when compared to those in the financial neighboring environment and in € land countries.

Privatisation process and foreign banks with new products could accelerate further bank competition and mergers.